

**Cietušā piekrišana eitanāzijai – neregulēts
kriminālatbildību izslēdzošs
apstāklis Latvijā un tā tiesiskās sekas**

***Victim's consent to euthanasia – an unregulated
circumstance excluding criminal liability in Latvia
and its legal consequences***

Mg. iur. Rihards Poļaks

LU Juridiskā fakultāte
LU Juridiskās fakultātes doktorants
E-pasts: rpolaks@inbox.lv

Publikācijā autors aplūko cietušā piekrišanu eitanāzijai Krimināllikumā nereglamentēto kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu ietvaros. Analizējot un savstarpēji salīdzinot aktīvo brīvprātīgo eitanāziju un ikvienu noziedzīgu nodarījumu raksturojošās pazīmes, tiek secināts, ka analīzei pakļautais jautājums ir attiecināms uz noziedzīgu nodarījumu, kas vērsti pret personas dzīvību. Īpaša vērība publikācijā tiek atvēlēta cilvēka dzīvības krimināltiesiskās aizsardzības jautājumam, izpētes ietvaros nosakot cilvēka rīcības brīvības robežas ar šo aizsargājamo interesi. Tāpat arī sniegts pamatojums, kādēļ cietušā piekrišana eitanāzijai nevar tikt atzīta par nereglamentētu apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību Latvijā.

Atslēgvārdi: eitanāzija, aktīvā brīvprātīgā eitanāzija, cietušā piekrišana nonāvēšanai, cilvēka rīcības brīvība ar dzīvību, kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi.

Satura rādītājs

<i>Ievads</i>	188
<i>Nonāvēšanas pēc cietušā lūguma izplatītākie veidi un formas praksē</i>	189
<i>Jēdziena "cietušais" skaidrojums krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību skatījumā, to kopīgās un atšķirīgās pazīmes</i>	191
<i>Kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu būtība un eitanāzijas vieta starp tiem</i>	191
<i>Kopsavilkums</i>	197
<i>Izmantoto avotu saraksts</i>	198
<i>Atsauces</i>	199
<i>Summary</i>	200

Ievads

Jautājums par to, kādu tiesību ietvaros juridiski korektāk būtu skatīt jautājumu par nonāvēšanu aiz līdzcietības, kas balstīta uz cietušās personas skaidri formulētu lūgumu vai arī iepriekš no cietušās personas saņemtu piekrišanu, joprojām ir atklāts un diskusijas rosinošs. Lai arī juridiskās doktrīnas līmenī eitanāzijas fenomens galvenokārt tiek skatīts cilvēktiesību kontekstā, kur novērojams uzskatu duālisms,

proti, daļa juristu sliecas domāt, ka ikviena rīcībspējīga cilvēka tiesības lūgt nedziedināmas slimības gadījumā izbeigt tā fiziskās ciešanas ar eitanāzijas vai (ārsta) asistētās pašnāvības palīdzību, izriet no cilvēka pamattiesībām, savukārt vairums cilvēktiesību speciālistu joprojām aizstāv pozīciju, ka tiesības uz dzīvību vienlaikus sevī nevar ietvert diametrāli pretējas tiesības – tiesības uz nāvi. Eitanāzijas jautājums būtu skatāms arī katras valsts nacionālo krimināltiesību kontekstā.

Eitanāzijas komplicētā daba un minētā institūta starpdisciplinārais raksturs sarežģī iespēju to aplūkot kādas noteiktas zinātnes ietvaros, gūstot universālu atbildi par tās praktizēšanas pieļaujamību vai arī nosodījumu, kas būtu vienlīdz pieņemama visām zinātņu nozarēm. Abstrahējoties no medicīniskā, vēsturiskā, sociālā un filozofiskā skatījuma uz “vieglo nāvi” un minētā raksta ietvaros to analizējot izteikti krimināltiesību zinātnes kontekstā, nebūtu pārspilēti apgalvot, ka jautājums par cietušā piekrišanu viņa nonāvēšanai atzīstams par XX un XXI gadsimta izaicinājumu šai zinātnes nozarei. No vienas puses, krimināltiesību pamatuzdevums ir aizsargāt likumdevēja Krimināllikumā noteiktās intereses no jebkāda to nesankcionēta apdraudējuma un sodīt vainīgās personas par to aizskārums, taču, no otras puses, tās nedrīkst nelegitīmi iejaukties cilvēka pamattiesību sfērā. Ja slepkavība, kuras motīvs saistīts ar greizsirdību, atriebību utt., ir sodāma ikvienā demokrātiskā valstī tieši kriminālā kārtā, tad ar īpašu vērību nonāvēšanas jautājums ir skatāms, ja vainīgās personas motīvs ir līdzcietība pret cietušo un tās vienīgais mērķis bijis atbrīvot nedziedināmi slimu cilvēku no slimības izraisītām mokošām ciešanām, turklāt no cietušā puses saņemot piekrišanu vai arī balstoties uz viņa skaidri formulētu lūgumu. Tamdēļ arī rodas jautājums, kāds tiesiskais regulējums būtu atbilstošāks Latvijas tiesībām un juridiskajai domāšanai “vieglās nāves” jautājumā – vai eitanāziju uzlūkot kā slepkavību bez atbildību mīkstināšanai un pastiprinošiem apstākļiem, varbūt rosināt Krimināllikuma struktūrā ietvert jaunu pantu vai pat vairākas normas ar privileģētu sastāvu vai arī cietušā piekrišanu kaitējuma nodarīšanai viņa dzīvībai uzlūkot kā apstākli, kas izslēdz kriminālbildību. Tā kā autors eitanāzijas jautājuma iespējamiem risinājuma veidiem ir veltījis vairākas publikācijas, šā raksta ietvaros “vieglās nāves” jautājums padziļināti tiks skatīts līdz šim maz analizētā šķērsgrīzumā, proti, apstākļu, kas izslēdz kriminālbildību, kontekstā. Tamdēļ minētā raksta galvenais mērķis ir noskaidrot, vai Latvijā eitanāzija *de facto* būtu atzīstama par neregulētā kriminālbildību izslēdzošu apstākli vai tomēr kā rīcība, kas sodāma kriminālā kārtā.

Nonāvēšanas pēc cietušā lūguma izplatītākie veidi un formas praksē

Uzsākot pētījumu par cietušā piekrišanu eitanāzijai kā neregulētā kriminālbildību izslēdzošu apstākli Latvijā, vispirms būtu jādefinē, ko mūsdienās saprot ar pašu jēdzienu “eitanāzija”, tādējādi ļaujot nošķirt līdzīgas, bet pēc savas būtības atšķirīgas darbības, kas vienlīdz vērstas uz svešas dzīvības izbeigšanu.

Ar grieķu cilmes vārdu “eitanāzija” [*gr. euthanasia* < *eu*, ‘viegli, labi’ + *thanatos* ‘nāve’], kas burtiskā tulkojumā nozīmē “viegla nāve”, Juridisko terminu vārdnīcā apzīmē dzīvības atņemšanu kā žēlsirdības līdzekli, lai “neārstējami slimos pēc viņu lūguma atbrīvotu no nepanesamām sāpēm un ciešanām”.¹

Savās iepriekšējās publikācijās autors vairākkārt ir uzsvēris, ka līdz šim gan ārvalstu un vēl jo vairāk Latvijas medicīnas un tiesību doktrīnā pieejamās eitanāzijas definīcijas un to skaidrojumi ir atzīstami par arhaiskiem, ignorējot nonāvēšanas aiz

līdzcietības institūta straujo transformāciju, it īpaši XX gadsimtā, un nu jau pietiekami plašo tā patstāvīgo veidu aprobāciju ne vien ārvalstu medicīnas un juridiskajā doktrīnā, bet arī praksē. Cenšoties novērst konstatētās nepilnības, ar jēdzienu “eitanāzija” būtu jāapzīmē tie gadījumi, kad ārstniecības vai jebkura cita persona pēc nedziedināmi slima individa vai viņa likumīgā pārstāvja izteikta lūguma (vai arī bez minēto personu piekrišanas) apzināti aiz līdzcietības ar savu darbību vai bezdarbību izraisa vai veicina nāvi vai arī nenovērš nāves iestāšanos, ar mērķi atbrīvot mirstošu cilvēku no slimības izraisītām mokošām ciešanām vai no medicīniski neattaisnotas dzīvības paildzināšanas. Piedāvātā definīcija uzskatāmi atsedz minētā institūta komplicēto dabu, kas galvenokārt saistāms ar vairākiem eitanāzijas patstāvīgiem veidiem un formām un to starpā pastāvošām atšķirībām.

Šobrīd medicīnas un tiesību doktrīna izšķir četrus patstāvīgus eitanāzijas veidus un formas:

- 1) aktīvo brīvprātīgo eitanāziju, kas pēc atsevišķu ārvalstu autoru uzskatiem aptver arī jēdzienu “(ārsta) asistētā pašnāvība”²;
- 2) aktīvo nebrīvprātīgo eitanāziju;
- 3) pasīvo brīvprātīgo eitanāziju;
- 4) pasīvo nebrīvprātīgo eitanāziju.

Tomēr minētais iedalījums nav nedz medicīniski, nedz arī juridiski precīzs. Tā kā raksta mērķis ir galvenokārt izvērtēt, vai eitanāzija ir atzīstama par nereglamentētu kriminālatbildību izslēdzošu apstākli Latvijā, tad būtu vien jāuzsver, ka (ārsta) asistētā pašnāvība ir patstāvīgs “vieglās nāves” veids, kas ieguvis savu formulējumu ārstniecības personu vidū, pateicoties specifiskam realizācijas procesam. Savukārt pasīvā brīvprātīgā eitanāzija, kā to bija pieņemts apzīmēt līdz šim, nav nedz eitanāzija, nedz arī ikviens cits dzīvības izbeigšanas veids aiz līdzcietības, bet gan medicīniski korekta rīcība, kas balstīta uz pacienta autonomijas principa ievērošanu, un tamdēļ ir skatāma ārpus krimināltiesību spektra.

Analizējot cietušā piekrišanu eitanāzijai kā nereglamentētu kriminālatbildību izslēdzošu apstākli Latvijā, šīs publikācijas ietvaros minētais jautājums ir jāvērtē tikai un vienīgi aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas kontekstā, ar to apzīmējot gadījumus, kad eitanāziju veic ārstniecības persona [*kā arī jebkura cita persona – aut.*], kura ne vien nodrošina nāvi izraisošus līdzekļus, bet arī pati veic darbības, kuru rezultātā iestājas nāve,³ ar mērķi atbrīvot nedziedināmi slimu cilvēku no slimības izraisītām mokošām ciešanām. Savukārt pirms eitanāzijas akta uzsākšanas rīcībspējīga persona izsaka brīvprātīgu un neatlaidīgu lūgumu par viņas ciešanu izbeigšanu ar eitanāzijas palīdzību.⁴ Turklāt šāds lūgums var tikt izteikts tikai varbūtības formā un pat tad, ja persona tā izteikšanas brīdī nemaz nav nedziedināmi slima, t. i., ar atliekošu nosacījumu, jeb kā to risina ārvalstīs – šādu lūgumu iekļaujot “dzīvojošā testamentā” (*living will*).⁵

Lai arī aktīvā brīvprātīgā eitanāzija galvenokārt tiek saistīta ar tiem gadījumiem, kad eitanāzijas lūguma iniciators ir tieši nedziedināmi slima persona, nodarījuma juridisko vērtējumu neietekmē arī tie gadījumi, kad iniciatīvu izrāda ārstniecības vai jebkura cita eitanāzijas aktu veicošā persona, ja vien to nodoms sakrīt ar paša eitanāzijai pakļautā subjekta patieso gribu un galarezultātā tiek saņemta pēdējā piekrišana šādam organisma dzīvotspējas pārtraukšanas veidam. Tieši individa gribas ievērošana un pret viņa ķermeni vērsto darbību savstarpēja saskaņošana ar eitanāziju veicošo personu rosina līdz šim tiesību doktrīnā nerisinātu jautājumu – vai eitanāzijas rezultātā nonāvētā persona krimināltiesību kontekstā būtu atzīstama par cietušo. Taču vispirms būtu jādefinē, ko mūsdienās saprot ar jēdzienu “cietušais”.

Jēdziena “cietušais” skaidrojums krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību skatījumā, to kopīgās un atšķirīgās pazīmes

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma⁶ 95. panta pirmo daļu “[c]ietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums”, un par cietušo to atzīst ar izmeklētāja, prokurora vai izmeklēšanas grupas dalībnieka lēmumu (96. panta pirmā daļa) vai arī tiesa līdz tiesas izmeklēšanas sākumam pirmās instances tiesā, ja tiesai pieteikts šāds lūgums (96. panta ceturtā daļa). Vienlaikus Kriminālprocesa likuma 96. panta trešās daļas pirmajā teikumā ir ietverta būtiska atruna, ka “[p]ersonu par cietušo var atzīt tikai ar pašas vai tās pārstāvja rakstveida piekrišanu”. No minētā principa secināms, ka cietušais kriminālprocesā var būt tikai tā persona, kurai ne tikai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums aizsargātajām interesēm, bet kura minēto kaitējumu atzīst un vēlas tikt atzīta par cietušo. Savukārt, ja persona nevēlas tikt atzīta par cietušo, tā iegūst liecinieka procesuālo statusu. Šāda cietušā institūta izpratne ir atšķirīga no krimināltiesībās valdošā uzskata un to starpā vērojamas principiālas atšķirības.

Atšķirībā no Kriminālprocesa likuma Krimināllikumā⁷ jēdziena “cietušais” skaidrojums netiek dots, un ierasti krimināltiesību doktrīnā ar to saprot jebkuru personu, kuras interesēm ar noziedzīgu nodarījumu radīts jebkāds kaitējums. Faktiski ikviens noziedzīgs nodarījums, par kuru paredzēta atbildība kādā no Krimināllikuma sevišķās daļas pantiem, apdraud kādas svarīgas valsts aizsargājamas intereses neatkarīgi no tā, vai tas ir īpašums, manta, personas veselība vai dzīvība utt. Tamdēļ apzīmējumu “cietušais” krimināltiesībās lieto plašāk nekā kriminālprocesuālajās tiesībās. Turklāt cietušā institūta atšķirība atklājas arī tajos noziedzīgajos nodarījumos, kuros cietušais ir vai nu minēts kā nodarījuma sastāva pamatpazīme, vai arī kā kvalificējoša pazīme, kas ne vien raksturo pašu nodarījumu un tā kaitīgumu, bet arī ietekmē vainīgajai personai nosakāmo sodu.

Analizējot cietušā institūtu saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas apdraud cilvēka dzīvību, un šajā sakarībā vēribu vērsot nonāvēšanas jautājumam, būtu norādāms, ka, lai arī krimināltiesību izpratnē par cietušo ir atzīstama nonāvētā persona, jo nodarījums bijis vērst uz viņas dzīvības izbeigšanu, kriminālprocesuālo normu izpratnē par cietušajiem ir atzīstami tā pārstāvji – pārdzīvojušais laulātais, kāds no mirušā augšupejošiem vai lejupejošiem radniekiem, adoptētājs vai pirmās pakāpes sānu līnijas radnieks, lai arī faktiski šīs personas tieši no minētā noziedzīgā nodarījuma nav cietušas.

Lai noskaidrotu, vai persona, kas tikusi nonāvēta pēc viņas lūguma vai arī devusi vainīgajai personai piekrišanu, lai atbrīvotu sevi no nedziedināmas slimības izraisītām mokošām ciešanām, krimināltiesību izpratnē ir atzīstama par cietušo vai tomēr par labuma guvēju, kas tādējādi eitanāziju veicošās personas darbības neļauj atzīt par noziedzīgu nodarījumu, sākotnēji jānoskaidro kriminālbildību izslēdzošo apstākļu būtība.

Kriminālbildību izslēdzošo apstākļu būtība un eitanāzijas vieta starp tiem

Lai arī virknei nodarījumu ir ārēji saskatāmas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, par kuru katru nodarījumu kriminālbildība neiestājas. Izņēmums nav

arī Latvijas krimināltiesības. Svarīgākajā to reglamentējošā normatīvajā aktā – Krimināllikumā – likumdevējs ir uzskaitījis tos apstākļus, kas izslēdz kriminālatbildību, turklāt minētais uzskaitījums ir uzskatāms par izsmeļošu. Saskaņā ar Krimināllikuma 28. pantu (“Kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu veidi”) pie tādiem ir pieskaitāmi:

- 1) nepieciešamā aizstāvēšanās;
- 2) aizturēšana, nodarot personai kaitējumu;
- 3) galējā nepieciešamība;
- 4) attaisnojams profesionālais risks;
- 5) noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana.

Kā izriet no panta formulējuma, cietušā piekrišana nonāvēšanai nav ierindota starp minētajiem apstākļiem, tomēr diskusijas par tās vērtēšanu Krimināllikumā nereglamentēto kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu ietvaros Latvijas krimināltiesību doktrīnai nebūt nav svešas. Tomēr līdz šim noritējušās diskusijas galvenokārt skar cietušā piekrišanu saistībā ar kaitējuma nodarīšanu tā mantai vai veselībai, ārpus detalizētākas analīzes atstājot cilvēka dzīvības jautājumu, kas, ņemot vērā straujo medicīnas tehnoloģiju attīstību, kuras būtiski mainījušas arī pacienta un ārstniecības personu savstarpējās attiecības un standartus, arvien aktuālāks kļūst ne vien Rietumeiropas valstīs, bet arī pasaulē kopumā.

Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, Latvijā ir attīstījušies nevienveidīgi ar katru nākamo krimināltiesības reglamentējošo normatīvo aktu, kas bijis spēkā mūsu valsts teritorijā, līdz Saeima pieņēma pašreizējo spēkā esošo Krimināllikumu, taču to attīstība bijusi nevienmērīga. Piemēram, 1903. gada 22. marta Sodu likumos par apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, atzina likuma un dienesta pavēles izpildi (44. pants), nepieciešamo aizstāvēšanos (45. pants) un galējo nepieciešamību (46. pants).⁸ Līdzīgs tiesiskais regulējums bija ietverts arī 1933. gada Sodu likumā, taču atšķirībā no Sodu likumiem likumdevējs ir papildinājis šo uzskaitījumu vēl ar ārkārtējiem apstākļiem, kas piespieduši dienestpersonu pārkāpt pilnvarojumu (43. pants).⁹ Cietušā piekrišana kā apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību, minētajos likumos ietverta netika, taču jau tā laika tiesību zinātnieks P. Lejiņš, analizējams atsevišķus gadījumus, kas nebūtu atzīstami par pretlikumīgiem, min arī cietušā piekrišanu ar būtisku piebildi, ka “ne visos gadījumos piekrišana izslēdz prettiesīgumu. Daži labumi tik svarīgi arī visai sabiedrībai, ka indivīds nedrīkst atteikties no labuma aizsargāšanas. Piem., tāds labums ir dzīvība, un tāpēc indivīds nevar dot piekrišanu sevi nonāvēt (nonāvētāju sodis).”¹⁰

Sākot ar 1940. gada 26. novembri, Latvijas teritorijā tika piemērots KPFSR 1926. gada kriminālkodekss, kurā starp apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, minēti vien nepieciešamā aizstāvēšanās un galējā nepieciešamība (13. pants).¹¹ Identisks regulējums ietverts arī 1961. gada 6. janvārī pieņemtajā Latvijas PSR kriminālkodeksā, kas spēkā stājās tā paša gada 1. aprīlī, minētos izņēmumus ietverot 13. un 14. pantā.¹² Citi kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi pašā likumā ietverti nebija, lai gan, kā norāda A. Niedre, Latvijas publicētajā tiesu praksē jau kopš 1995. gada ir norādīti tādi Kriminālkodeksā nereglamentēti apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, kā kaitējuma nodarīšana personai sakarā ar viņas aizturēšanu un šķietamā aizstāvēšanās.¹³ Jautājums par cietušā piekrišanu aktualitāti tiesu praksē tā arī neguva. Minētais likums savu spēku zaudēja 1999. gada 1. aprīlī¹⁴ līdz ar pašreizējā Krimināllikuma spēkā stāšanos.

Lai lemtu par to, vai nonāvēšana pēc pieprasījuma vai ar cietušā piekrišanu būtu ierindojama starp apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, vai arī eitanāzijai būtu

piemērojams kāds cits Latvijas tiesībām atbilstošāks tiesiskais regulējums, sākotnēji nepieciešams veikt nelielu ieskatu šo divu institūtu būtībā.

Latvijas likumdevējs nesniedz oficiālu definīciju apstākļiem, kas izslēdz kriminālbildību, Krimināllikuma 6. panta otrajā daļā atrunājot vien to, ka “[p]ar noziedzīgu nav atzistams nodarījums (darbība vai bezdarbība), kam ir šajā likumā paredzēta nodarījuma sastāva pazīmes, bet kas izdarīts apstākļos, kuri izslēdz kriminālbildību”. Kā norāda A. Judins, tad: “Latvijas krimināltiesībās kriminālbildību izslēdzošo apstākļu institūtu veido atsevišķās tiesību normas, kuras reglamentē personas uzvedību, kas ārēji līdzīga noziedzīgam nodarījumam, bet kurai piemīt pozitīvs sociāls raksturs un kura īstenota, lai sasniegtu sociāli derīgo mērķi.”¹⁵ Savukārt A. Niedre uzsver, ka šādos gadījumos noziedzīgi nodarījumi “[...] izdarīti, pastāvot nosacījumiem, kas pārvērš šos nodarījumus no sabiedrības interesēm kaitīgiem par sabiedrības interesēm derīgiem vai vismaz neitrāliem”¹⁶, un precīzē, ka katram no tiem ir raksturīgi savi tiesiskuma nosacījumi.¹⁷ Tātad, apkopojot šos skaidrojumus, mūsdienās ar apstākļiem, kas izslēdz kriminālbildību, būtu jāsaprot izņēmuma gadījumi no krimināltiesībās pastāvoša principa – par katru noziedzīgu nodarījumu vainīgajai personai iestājas kriminālbildība, ja nodarījuma rezultātā, kas formāli atbilst kādām no Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētām noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, iegūtais labums ir lielāks par radīto kaitējumu Krimināllikumā aizsargātajām interesēm un nodarījums pamatojumu gūst tikai un vienīgi sociāli derīga mērķa sasniegšanā un/vai likumisko interešu aizsardzībā, ja vien ar citiem paņēmieniem un metodēm tas nebija sasniedzams.

Šobrīd ne vien teorijā, bet arī praksē izšķir divu veidu apstākļus, kas izslēdz kriminālbildību, – likumdevēja reglamentētos un nereglamentētos. Ja reglamentētos apstākļus likumdevējs uzskaita pašā kriminālbildību reglamentējošajā normatīvajā aktā, tad nereglamentētie apstākļi parasti tiek identificēti tiesību doktrīnā. Vadoties pēc minētās nostādnes, šobrīd aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas jautājums būtu skatāms vienīgi kriminālbildību izslēdzošo nereglamentēto apstākļu ietvaros.

Pirms rast atbildi, vai aktīvā brīvprātīgā eitanāzija var būt kā izņēmuma gadījums, kad vainīgajai personai neiestājas kriminālbildība par citas personas nonāvēšanu, balstoties uz tās skaidri formulētu lūgumu vai arī saņemot tam piekrišanu, nepieciešams noskaidrot, vai eitanāzijai kā darbībai piemīt tāds kaitīgums, kas to ļauj atzīt par kriminālsodāmu rīcību. Nebūtu lieki atkārtot, ka aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas svarīgāko raksturojošo un vienlaikus arī izteikti individuālo pazīmju kopums neaprobežojas vien ar cietušā lūgumu vai piekrišanu, bet arī ar motīvu, kas visos gadījumos būs tikai līdzcietība, un mērķi – nevis organisma dzīvotspējas pārtraukšanu kā tādu, bet gan nedziedināmi slima cilvēka atbrīvošanu no slimības rezultātā izraisītām mokošām ciešanām. Tamdēļ, cenšoties rast atbildi uz izvirzīto jautājumu, minētās pazīmes būtu jāsalīdzina ar noziedzīgu nodarījumu raksturojošiem un vienlīdz obligātiem elementiem.

Kā zināms, noziedzīga nodarījuma jēdziena oficiāls skaidrojums ir sniegts Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā. Tas noteic, ka “[p]ar noziedzīgu nodarījumu atzistams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarišanu draud kriminālsods”.¹⁸ Tātad, lai eitanāziju atzītu par noziedzīgu, ir jākonstatē šādas vienlīdz obligātas katru noziedzīgu nodarījumu raksturojošas pazīmes – darbība vai bezdarbība, kaitīgums, prettiesiskums, vaina un sodāmība.

Kā izriet no aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas jēdziena skaidrojuma, minētais “vieglās nāves” veids izpaužas ārstniecības vai jebkuras citas personas aktīvā

iedarbībā uz nedziedināmi slimas personas ķermeni, intravenozi ievadot tās organismā nāvējošu medikamentu devu, kā rezultātā nekavējoties vai īsā laika posmā, kas tiešā cēloņsakarībā atkarīgs no lietotajiem medikamentiem un to daudzuma, kā arī no pacienta organisma individuālām spējām dzīvības nodrošināšanā, iestājas nāve. Tādējādi eitanāziju veicošā persona izpilda eitanāzijas aktu līdz brīdim, kamēr iestājas personas nāve, bet pašas nedziedināmi slimas personas darbības vienmēr raksturojas ar izteiktu pasivitāti un galvenokārt aprobežojas vien ar lūguma vai piekrišanas izteikšanu. Tātad minētā eitanāzijas veida gadījumā nonāvēšana aiz līdzcietības norisinās "vieglo nāvi" izraisošās personas izteikti aktīvu darbību rezultātā, turklāt nerodas šaubas, ka persona rikojas apzināti, paredzot sekas, ka iestāsies citas personas nāve. Turklāt persona vēlas šo kaitīgo seku iestāšanos un līdz ar to ir vairojama nodarījumā.

Līdzīgi kā daudzās citās demokrātiskās valstīs, arī Latvijā viena no svarīgākajām krimināltiesību aizsargājamām interesēm ir cilvēka dzīvība. Par katru tās nesankcionētu apdraudējumu iestājas kriminālatbildība, tādējādi likumdevējs nonāvēšanu atzīst ne vien par prettiesisku un kaitīgu, bet arī par sodāmu rīcību. Latvijā šobrīd izņēmums nav attiecināms arī uz personas nonāvēšanu, balstoties uz tās lūgumu vai saņemot tam piekrišanu, jeb aktīvo brīvprātīgo eitanāziju, un par tādām darbībām vainīgajai personai iestājas atbildība saskaņā ar Krimināllikuma 116. pantu kā par citas personas tīšu prettiesisku nonāvēšanu bez mīkstinošiem vai pastiprinošiem apstākļiem, kā to savulaik izskaidroja Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnums.¹⁹ Arī juridiskajā literatūrā tiek pausts viedoklis, ka nonāvēšana kvalificējama saskaņā ar Krimināllikuma 116. pantu, ja tā izdarīta aiz līdzcietības vai pēc cietušā lūguma, taču vienlaikus uzsverot, ka jautājums joprojām ir diskutabls.²⁰

Neraugoties uz šobrīd pastāvošo likumdevēja nosacīti vienveidīgo un pragmatisko skatījumu aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas jautājumā, minētā nodarījuma kontekstā īpašu analīzi pieprasa tieši kaitīguma jautājums, jo tā rezultātā iezīmējas acīmredzama valsts un indivīda interešu sadursme, kas nav traktējama viennozīmīgi. Turklāt tikai pēc jautājuma noskaidrošanas, kura interesēm būtu jāprevalē nonāvēšanā aiz līdzcietības, kas balstīta uz cietušā lūgumu vai ar tā piekrišanu, var projektēt iespējamus grozījumus normatīvajos aktos eitanāzijas jautājuma taisnīgam noregulējumam, jo pašreizējais tiesiskais regulējums, precīzāk, tā neesamība, nav pieņemams. Cenšoties rast atbildi uz izvirzīto jautājumu, vispirms svarīgi noskaidrot, kam patiesībā pieder cilvēka dzīvība un cik brīvi indivīds ir tiesīgs rīkoties ar šo aizsargājamo interesi.

Nenoliedzami vienas no svarīgākajām cilvēka tiesībām ir tiesības uz dzīvību. Minētās tiesības nodrošina, ka indivīdam pastāv tiesības uz eksistenci kā tādu neatkarīgi no viņa nacionalitātes vai rases, pilsonības, sociālā un ekonomiskā stāvokļa, reliģiskās piederības, veselības stāvokļa utt. Tiesības uz dzīvību ir nostiprinātas ne tikai Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļas 93. pantā,²¹ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948. gada 10. decembrī pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3. pantā,²² Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2. pantā,²³ bet arī virknē citu starptautisko cilvēktiesību dokumentu, kuriem Latvija ir pievienojusies un apņēmusies ievērot. Par šādu tiesību garantu ierasti katrā demokrātiskā valstī kalpo nacionālie kriminālkodeksi, jo valsts, savas iniciatīvas vadīta, izmantojot represīvo aparātu, uzņemas pienākumu šīs tiesības aizsargāt. Izņēmums nav arī Latvija, kuras Krimināllikumā šobrīd ir ietverti astoņi panti, kas paredz atbildību par citas personas prettiesisku nonāvēšanu, normas konstruējot vai nu ar atbildību pastiprinošiem un sevišķi pastiprinošiem, vai mīkstinošiem apstākļiem,

vai arī bez tiem. Šķiet pašsaprotami, ka tik vitāli svarīgas tiesības savu aizsardzību rod tieši krimināltiesībās. Profesors P. Mincs, analizēdams valsts pienākumu cilvēka dzīvības aizsardzības jomā, savulaik norādījis: “[...] likums to apsarga pat pret tā īpašnieka gribu, publiskās interesēs. [...] tiesības kriminālpolitisku apsvērumu dēļ dziļi ieinteresētas priekšstata nostiprināšanā par cita dzīvības neaizskaramību visādos nosacījumos.”²⁴ Turklāt minētais princips nav pamatojams vien ar valsts kriminālpolitikas koncepciju, bet vistiešākajā veidā izriet arī no sociāliem un ekonomiskiem faktoriem.

Ikvienas valsts svarīgākais raksturojošais elements ir ne tikai tās teritorija, bet arī iedzīvotāji, bez kuriem nav iedomājama valsts pastāvēšana. Valsts ne tikai ir ieinteresēta nodrošināt drošu eksistences vidi tās iedzīvotājiem, bet arī radīt priekšstatu, ka augstākā atzītā vērtība tajā ir tieši cilvēks un svarīgākais, kas tam piemīt, – viņa dzīvība. Šajā sakarā svarīga ir profesora P. Minca atziņa: “Ja ar soda piedraudējumu apsarga no iznīcināšanas arī citas dzīvas būtnes, tad tikai kā privāta īpašuma priekšmetus vai kā tautas rocības sastāvdaļas. Atšķirībā no tām cilvēku apsarga kā *pašmērķi*, kam vispirms pašam par sevi tiesības uz eksistenci, bez jebkādiem ārpus viņa esošiem mērķiem. Tā kā cilvēks līdz ar to sastāda daļu no iedzīvotājiem, kas ir svarīgākais valsts elements, tad cilvēku apsarga arī valsts interesēs.”²⁵ Turpretim prettiesiska nonāvēšana atšķirībā no daudziem citiem noziedzīgiem nodarījumiem ar savu apdraudējumu vienmēr rada neatlīdzināmu kaitējumu šādām ar likumu aizsargātām interesēm. Turklāt ikvienu šādu nodarījumu raksturo augsta bīstamības pakāpe sabiedrībai kopumā, apdraudot tās turpmāku pastāvēšanu un arī sekmīgu funkcionēšanu. Kā atzīst A. Judins, tāda kaitējuma nodarīšana kā nonāvēšana jebkuros apstākļos tiek raksturota kā sociāli bīstama.²⁶ Minēto atziņu savulaik ir pamatojusi arī M. Blūma, analizējama cietušā piekrišanas viņa nonāvēšanai krimināltiesisko dabu, norādot, ka “[c]ietušā piekrišanu viņa interešu apdraudējumam neuzskata par apstākli, kas izslēdz nodarījuma sabiedrisko bīstamību un prettiesiskumu, ja ar to tiek nodarīts kaitējums kādām valsts, sabiedrības vai pilsoņu interesēm vai arī ja cietušā intereses, kurām tiek nodarīts kaitējums vai zaudējums, neatrodas viņa brīvā rīcībā.”²⁷ Brīvi rīkoties ar tādu interesi kā dzīvība cilvēks nevar, jo šāds nodarījums apdraud arī valsts un sabiedrības intereses.²⁸ Šajā sakarā būtiska ir arī profesora P. Minca piebilde: “Civiltiesiskais princips *volenti non fit injuria* tik plašos apmēros krimināltiesībās nav piemērojams, jo, piešķirot noteiktiem labumiem krimināltiesisku aizsardzību [*šajā gadījumā cilvēka dzīvībai – aut.*], ņem vērā arī publiskās intereses. Individā atteikšanās no tiesības iespējama tikai tad, ja tiesība apsargāta tikai indivīda interesēs.”²⁹ Arī ārvalstu autori apgalvo, ka indivīdam piemītošās tiesības uz privātumu vēl nenozīmē, ka cilvēka ķermenis ir viņa ekskluzīvs īpašums, jo katrs no mums dzīvo politiski organizētā sabiedrībā, t. i., valstī, un katrs no mums tajā ir integrēts, tādēļ indivīda privātuma ekskluzivitāte nevar prevalēt pār valsts interesēm aizsargāt tās locekļus.³⁰ Šādas atziņas ik pa laikam gūst apstiprinājumu arī tiesu praksē. Piemēram, 2002. gadā īpašu sabiedrisko rezonansi izraisīja Diānas Pritijas lieta. Prasītāja lūdza atbrīvot viņas vīru no kriminālbildības, asistējot tai pašnāvībā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā spriedumā norādīja, ka tiesības uz dzīvību nevar tikt interpretētas kā diametrāli pretējas tiesības, t. i., kā tiesības uz nāvi, un vienlaikus no Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2. panta neizriet cilvēka pašnoteikšanās tiesības izvēlēties nāvi, nevis dzīvību.³¹ Tai pašā laikā minētie viedokļi aktualizē kādu citu jautājumu – kādas tad ir atšķirības starp aktīvo brīvprātīgo eitanāziju un pašnāvību, ja jau sekas gan vienā, gan otrā gadījumā ir identiskas, t. i., iestājas personas nāve.

Lai arī sākotnēji var šķist, ka atšķirība starp pašnāvību un aktīvo brīvprātīgo eitanāziju nepastāv, tomēr tā tas nav. Valsts neatsakās no pienākuma aizsargāt ikviena cilvēka dzīvību no jebkāda tās nesankcionēta apdraudējuma un, lai arī nosoda pašnāvību kā negatīvu sociālu parādību sabiedrībā, ne tikai nevar uzlikt individam par pienākumu dzīvot, bet arī faktiski nespēj šādu pienākumu nodrošināt, lēmumu par to, vai, kad un kādos apstākļos izbeigt sava organisma turpmāku dzīvotspēju ar pašnāvību, faktiski atstājot katra indivīda izvēlē. Turklāt pašnāvības akts tiek realizēts tikai un vienīgi ar paša indivīda aktīvām darbībām, kuras vērstas uz organisma dzīvotspējas priekšlaicīgu pārtraukšanu. Šādas tiesības savu pamatojumu rod privātās autonomijas principā, kura ietvaros "rīcībspējīga persona var veikt arī sev, savai veselībai un dzīvībai kaitīgas darbības, piemēram, pašsavainoties [..]"³² Diametrāli pretēju juridisku vērtējumu iegūst aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas gadījums, jo nonāvēšanas aktā tiek iesaistīta trešā persona jeb eitanāzijas izpildītājs, kuru indivīds nelegitīmi apvelta ar tiesībām izdarīt noziedzīgu nodarījumu, t. i., nonāvēt. Šajā gadījumā valsts ne tikai var, bet tai ir arī pienākums sabiedrības interesēs nodrošināt ikviena cilvēka dzīvības respektēšanu un, ja minētais princips netiek ievērots, panākt, lai vainīgā persona tiktu sodīta. To savulaik atzinis arī profesors P. Mincs, uzsverot, ka "ievērojot cilvēka dzīvības neaizskaramības principa neizkustamību, valsts nekādā gadījumā nevar atzīt šāda veida darbību [*nonāvēšanu aiz līdzcietības – aut. piez.*] par nenoziedzīgu vai nesodāmu".³³ Turklāt šādas rīcības noziedzīgo dabu neatceļ arī vainīgās personas motīvs un mērķis. Kā norāda P. Lejiņš, analizēdams objektīvā prettiesiskuma jautājumu, tad: "Pietiek ar to, ka objektīvi pastāvošas tiesības (tiesības uz dzīvību, mantu utt.) tikušas pārkāptas, traucētas. Šādos gadījumos, objektīvi ņemot, noticis tiesību traucējums."³⁴ Arī salīdzinot labumu ar kaitējumu, kas izriet no minētās pretlikumīgās darbības, nākas secināt, ka iegūtais indivīda subjektīvais labums – nedziedināmas slimības izraisīto nepanesamo fizisko sāpju un ciešanu izbeigšana, neprevālē pār valsts interesēm sabiedrības drošības jomā. Ne valsts, ne arī sabiedrība kopumā šāda noziedzīga nodarījuma rezultātā negūst nekādu labumu. Tātad var secināt, ka ar nodarījumu netiek sasniegts sociāli derīgs mērķis, kas vienlaikus izslēdz iespēju aktīvo brīvprātīgo eitanāziju uzlūkot par Krimināllikumā nereglamentētu kriminālatbildību izslēdzošu apstākli. Minētais uzskats bija iesakņojies arī Padomju laika krimināltiesību doktrīnā. Kā atzinis A. Krasikovs, krimināltiesību zinātnieku vidū nepastāv strīds par to, ka cietušā piekrišana viņa nonāvēšanai nevar būt kriminālatbildību izslēdzošs apstāklis.³⁵ Šādai atziņai piekrit arī A. Judins, atzīstot, ka, "[k]aut arī katra persona tiesīga brīvi rīkoties ar savu dzīvību, [..] mūsdienu tiesības neatļauj nonāvēšanu pēc cietušā lūguma vai ar viņa piekrišanu".³⁶

Lai arī aktīvā brīvprātīgā eitanāzija, vadoties pēc principiem, kas iesakņojušies mūsu valsts krimināltiesībās, nevar tikt atzīta par apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību, līdz šim nedz doktrīnā, nedz arī tiesu praksē nebijušu aktualitāti iegūst jautājums par to, vai eitanāzijā nonāvētā persona būtu atzīstama par cietušo. Publikācijas nosacīti ierobežotā apjoma dēļ plašāka analīze šā jautājuma sakarībā netiks sniegta, atzīmējot vien to, ka, lai arī eitanāzija izbeidz personas nedziedināmas slimības izraisītās nepanesamās fiziskās sāpes un ciešanas, tādējādi persona, lai arī izvēloties galēju līdzekli, faktiski gūst sev labumu, tomēr pašreizējā krimināltiesiskā regulējuma ietvaros tā atzīstama par cietušo, jo nodarījuma rezultātā ir iestājušās kaitīgās sekas – personas nāve, šādi pakļaujot aizskārumam Krimināllikumā aizsargātās intereses. Tomēr nākotnes perspektīvā minētais jautājums pieprasa detalizētāku un rūpīgāku izvērtējumu tiesību teorētiķu vidū.

Noslēdzot diskutējamā jautājuma analīzi, būtu vien jānorāda, ka cietušā piekrišana daudzu ārvalstu kriminālkodeksos radusi citu juridisku vērtējumu, likumdevējiem tajos ietverot pantus ar privileģētiem slepkavību sastāviem, tādējādi atzīstot, ka eitanāzija uzskatāma par izdarītu mīkstināšanos apstākļos, kam seko būtisks soda apmēra samazinājums. Tā tas šobrīd ir, piemēram, Austrijā,³⁷ Azerbaidžānā,³⁸ Dānijā,³⁹ Gruzijā,⁴⁰ Moldovā⁴¹ un citviet. Par šāda tiesiskā regulējuma izveidi arī mūsu valstī Latvijas likumdevējam jau sen bija vērts aizdomāties.

Kopsavilkums

1. Ar apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, būtu jāsaprot izņēmuma gadījumi no krimināltiesībās pastāvoša principa – par katru noziedzīgu nodarījumu vainīgajai personai iestājas kriminālatbildība, ja nodarījuma rezultātā, kas formāli atbilst kādām no Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētām noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, iegūtais labums ir lielāks par radīto kaitējumu Krimināllikumā aizsargātajām interesēm un nodarījums pamatojumu gūst tikai un vienīgi sociāli derīga mērķa sasniegšanā un/vai likumisko interešu aizsardzībā, ja vien ar citiem paņēmieniem un metodēm tas nebija sasniedzams.
2. Cietušā piekrišanu eitanāzijai kā nereglamentētu kriminālatbildību izslēdzošu apstākli Latvijā var analizēt tikai un vienīgi aktīvās brīvprātīgās eitanāzijas kontekstā, ar to apzīmējot gadījumus, kad nonāvēšanu, balstoties uz nedziedināmi slimas personas skaidri un nepārprotami izteiktu lūgumu vai saņemot tam piekrišanu, veic ārstniecības vai jebkura cita persona, kura ne vien nodrošina nāvi izraisošus līdzekļus, bet arī pati veic darbības, kuru rezultātā iestājas nāve.
3. Lai arī ikviens cilvēks ir apveltīts ar tiesībām uz dzīvību, tā rīcības brīvība ar minēto aizsargājamo interesi nebūt nav neierobežota, izņemot pašnāvību, jo valsts ne vien nevar kādam uzlikt par pienākumu dzīvot, bet arī faktiski nespēj nodrošināt šāda pienākuma izpildi. Būdam neatņemama valsts sastāvdaļa un atrodoties savstarpējās attiecībās ar citiem sabiedrības locekļiem, indivīds ir spiests pat pret savu gribu respektēt valsts aizsargātās intereses, starp kurām minama arī dzīvība. Tā kā nonāvēšana aiz līdzcietības kā noziedzīgs nodarījums atzīstams par bīstamu sabiedrībai, indivīda privātās intereses eitanāzijas gadījumā nevar prevalēt pār valsts interesēm aizsargātās iedzīvotājus, vēl jo vairāk apveltīt kādu trešo personu ar nelegitīmām tiesībām nonāvēt.
4. Ne agrāko laiku, ne arī mūsdienu tiesību doktrīna un tiesu prakse neuzlūko nonāvēšanu, kas balstīta uz personas lūgumu vai saņemot tam piekrišanu, kā kriminālatbildību izslēdzošu apstākli, ievērojot krimināltiesību aizsargājamās intereses – cilvēka dzīvības nozīmību valsts mērogā un ar minēto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu ne vien pašam indivīdam, bet arī sabiedrības un valsts interesēm kopumā. Turklāt nodarījuma juridisko vērtējumu nemaina tas, ka vainīgās personas motīvs ir līdzcietība, bet tā mērķis – atbrīvot nedziedināmi slimu cilvēku no slimības izraisītām mokošām ciešanām. Minēto darbību rezultātā netiek sasniegts sociāli derīgs mērķis, savukārt indivīda iegūtais subjektīvais labums neprevalē pār radīto neatlīdzināmo kaitējumu.

5. Kaut arī eitanāzijai pakļautā persona, lai arī izvēloties galēju līdzekli un ļaujot citai personai aizlidzietības sevi nonāvēt, faktiski gūst sev labumu, t. i., atbrivojas no mokošām ciešanām, tomēr pašreizējā krimināltiesiskā regulējuma ietvaros tā atzīstama par cietušo, jo noziedzīga nodarījuma rezultātā ir iestājušās kaitīgās sekas – personas nāve, šādi pakļaujot aizskārumam Krimināllikumā aizsargātās intereses.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā “Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē”.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. *Blūma, M.* Kriminālā likumdošanā neregulētie apstākļi, kas izslēdz nodarījuma sabiedrisko bīstamību un prettiesiskumu. Mācību līdzeklis. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1977.
2. *Judīns, A.* Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību Latvijas un citu valstu krimināltiesībās. Rīga: Biznesa augstskola “Turība”, 2006.
3. Juridisko terminu vārdnīca. Dubure, V., Fogels, A., Fridrihsons, I. u.c. Rīga: Nordik, 1998.
4. *Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A.* Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
5. *Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A.* Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
6. *Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A.* Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma “AFS”, 2007.
7. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis, J., Levits, E., Briede, J. u.c. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
8. *Lejiņš, P.* Krimināltiesības. [B.v.]: [B.i.], 1940.
9. Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. Blūma, M., Dzenītis, J., Grauzinis, S. u. c. Rīga: Avots, 1982.
10. *Mincs, P.* Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Otrs pārstrādāts un papildināts iespiedums. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939.
11. *Mincs, P.* Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
12. *Asopa, S.* Euthanasia and medico-legal aspects. *Civil & military law journal*. Vol. 46, 2010, October-December, Nr. 4.
13. *Ballarino, T.* Is a conflict rule for living wills and euthanasia needed? *Yearbook of private international law*. Vol. VIII, 2006. Germany: Sellier. European Law Publishers & Swiss Institute of Comparative Law, 2006.
14. Black's law dictionary. Seventh edition. St. Paul, Minn: West Group, 1999.
15. *Tyagi, Y. K.* Euthanasia: a policy – oriented approach. *The Indian journal of international law. A quarterly*, Volume 25, 1985.
16. *Красиков, А. Н.* Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве. [B.v.]: Издательство Саратовского университета, 1976.
17. Медицинский энциклопедический словарь. Москва: Оникс 21 век, 2002.

Normatīvie akti

1. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: ANO Ģenerālās Asamblejas deklarācija. 1948. gada 10. decembris. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums. 1. sējums (Pirmā daļa). Universālie līgumi. Apvienotās Nācijas: Ņujorka un Ženēva, 1994.
2. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 143/144, 1997, 13. jūnijs.

3. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 43, 1993, 1. jūlijs.
4. Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 74, 2005, 11. maijs.
5. Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200, 1998, 8. jūlijs.
6. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 331/332, 1998, 4. novembris.
7. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 202, 2012, 27. decembris.
8. KPFSR Kriminālkodekss. Ar grozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.
9. 1933. gada 24. aprīļa Sodū likums. Rīga: [B.i.], 1934.
10. 1903. gada 22. marta Sodū likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdoties grozījumiem. Trešais izdevums. Rīga: [B.i.], 1930.
11. Уголовный кодекс Дании. (параграф 239 УК) Москва: [B.i.], 2001.
12. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. (статья 135 УК) Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
13. Уголовный кодекс Грузии. (статья 110 УК) Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
14. Уголовный кодекс Республики Молдова. (статья 148 УК) Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
15. Уголовный кодекс Австрии. (параграф 77 УК) Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.

Juridiskās prakses materiāli

1. Par Krimināllikumu piemērošanu lietās par tīšām slepkavībām 1992. gada 24. februāra Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmums Nr. 1. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990–1995. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995.
2. Case of Pretty v. The United Kingdom, Application no. 2346/02, Strasbourg, 29 April 2002. Final Judgment 29/07/2002. The European Court of Human Rights. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=euthanasia&sessionid=40520458&skin=hudoc-en>.

Atsauces

1. Juridisko terminu vārdnīca. Dubure, V., Fogels, A., Fridrihsons, I. u.c. Rīga: Nordik, 1998, 70. lpp.
2. Sk., piemēram, Медицинский энциклопедический словарь. Москва: Оникс 21 век, 2002, с. 656.
3. Black's law dictionary. Seventh edition. St. Paul, Minn: West Group, 1999, p. 575.
4. Asopa S. Euthanasia and medico-legal aspects. *Civil & military law journal*. Vol. 46, 2010, October-December, Nr. 4, p. 269.
5. Ballarino, T. Is a conflict rule for living wills and euthanasia needed? *Yearbook of private international law*. Vol. VIII, 2006. Germany: Sellier. European Law Publishers & Swiss Institute of Comparative Law, 2006, p. 5.
6. Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 74, 2005, 11. maijs.
7. Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200, 1998, 8. jūlijs.
8. 1903. gada 22. marta Sodū likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Trešais izdevums. Rīga: [B.i.], 1930, 20.–21. lpp.
9. 1933. gada 24. aprīļa Sodū likums. Rīga: [B.i.], 1934, 20. lpp.
10. Lejiņš, P. Krimināltiesības. [B.v.]: [B.i.], 1940, 64. lpp.
11. KPFSR Kriminālkodekss. Ar grozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940, 7.–8. lpp.
12. Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. Blūma, M., Dzenītis, J., Graužinis, S. u.c. Rīga: Avots, 1982, 63.–72. lpp.
13. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 299. lpp.
14. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 331/332, 1998, 4. novembris.
15. Judins, A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību Latvijas un citu valstu krimināltiesībās. Rīga: Biznesa augstskola "Turība", 2006, 12. lpp.
16. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma "AFS", 2007, 114. lpp.
17. Turpat.

18. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 202, 2012, 27. decembris.
19. Par Krimināllikumu piemērošanu lietās par tišām slepkavībām 1992. gada 24. februāra Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmums Nr. 1. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990–1995. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 131. lpp.
20. *Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A.* Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 122. lpp.
21. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 43, 1993, 1. jūlijs.
22. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: ANO Ģenerālās Asamblejas deklarācija. 1948. gada 10. decembris. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums. 1. sējums (Pirmā daļa). Universālie līgumi. Apvienotās nācijas: Ņujorka un Ženēva, 1994, 2. lpp.
23. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.143/144, 1997, 13. jūnijs.
24. *Mincs, P.* Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Otrs pārstrādāts un papildināts iespiedums. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 206.–207. lpp.
25. Turpat, 203.–204. lpp.
26. *Judīns, A.* Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību Latvijas un citu valstu krimināltiesībās. Rīga: Biznesa augstskola "Turība", 2006, 28. lpp.
27. *Blūma, M.* Kriminālā likumdošanā neregulētie apstākļi, kas izslēdz nodarījuma sabiedrisko bīstamību un prettiesiskumu. Mācību līdzeklis. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1977, 8. lpp.
28. Turpat.
29. *Mincs, P.* Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 91. lpp.
30. *Tyagi, Y. K.* Euthanasia: a policy – oriented approach. *The Indian journal of international law. A quarterly*, Vol. 25, 1985, p. 548.
31. Case of Pretty v. The United Kingdom, Application no. 2346/02, Strasbourg, 29 April 2002. Final Judgment 29/07/2002. The European Court of Human Rights. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=euthanasia&sessionid=40520458&skin=hudoc-en>.
32. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis, J., Levīts, E., Briede, J. u.c. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 262. lpp.
33. *Mincs, P.* Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Pārstrādāts un papildināts iespiedums. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 207. lpp.
34. *Lejiņš, P.* Krimināltiesības. [B.v.]: [B.i.], 1940, 63. lpp.
35. *Красиков, А. Н.* Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве. [B.v.]: Издательство Саратовского университета, 1976, с. 32.
36. *Judīns, A.* Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību Latvijas un citu valstu krimināltiesībās. Rīga: Biznesa augstskola "Turība", 2006, 213. lpp.
37. Уголовный кодекс Австрии (параграф 77 УК). Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.131.-132.
38. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики (статья 135 УК). Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с. 146.-158.
39. Уголовный кодекс Дании (параграф 239 УК). Москва: [B.i.], 2001, с. 137.
40. Уголовный кодекс Грузии (статья 110 УК). Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с. 167.
41. Уголовный кодекс Республики Молдова (статья 148 УК). Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с. 182.

Summary

The current publication deals with one of the most controversial and least analysed issues of criminal law doctrine – the victim's consent to euthanasia as an unregulated circumstance excluding criminal liability in Latvia and its possible legal consequences.

Taking into consideration the fact that until now neither the legislation of Latvia has provided the evaluation of the issue under discussion, nor has the court practice analysed it, the issue of active voluntary euthanasia has been viewed within the

context of each individual's rights for life, setting the limits of an individual's freedom of action with this protective interest. By modelling the situation when a terminally ill person is killed, basing on this person's request or receiving consent for that, the subjective benefit gained by an individual as a result of a criminal act, is subject to analysis, comparing it to the harm inflicted on the state and society in general, revealing the result of collision of the protective interests.

Within the framework of the research the author has come to the conclusion that active voluntary euthanasia can not be considered as an unregulated circumstance in Criminal law, which excludes criminal liability, complying with the criminal law protective interests – the importance of a human's life on a national scale and the harm inflicted as a result of this criminal offence not only on an individual but also on the interests of society and state in general, not reaching a socially beneficial aim with such an offence. Although the act of killing has been committed with the consent of the killed person, regardless of that, this person shall be considered a victim within the scope of criminal law.